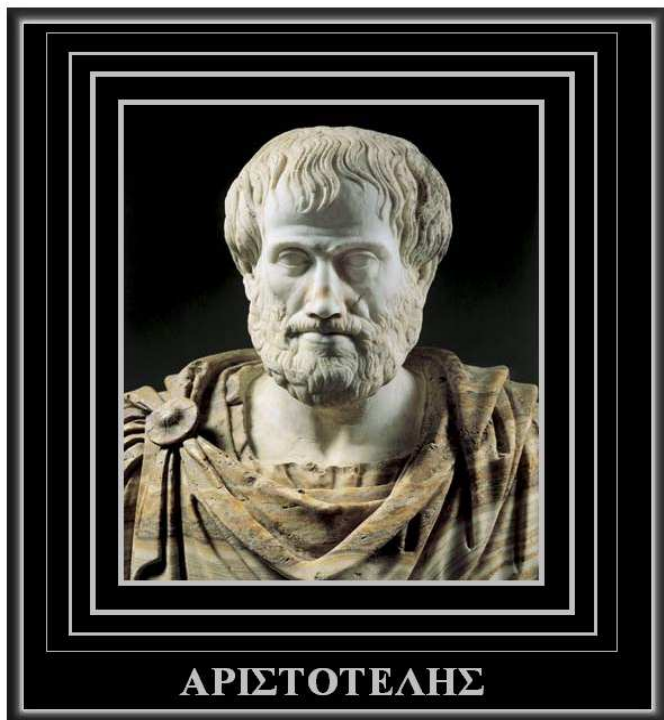

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2013

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Επιμέλεια:

Ομάδα Φιλολόγων της
Ωθησης

Δευτέρα, 27 Μαΐου 2013
 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
 ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΜΑ Α

Διδαγμένο κείμενο

Αριστοτέλους Πολιτικά (Α1,1/Γ1,2/Γ1,3-4/6/12)

Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν (τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτική.

Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος ἢ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος ἐστίν. Ὡστε τίνα χρῆ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἐστὶ γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

Ὁ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν (καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκίσεως), οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)· ... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ... Τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἶπεν.

Α1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ..... οὐκ ἔστι πολίτης.».

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Επειδή βλέπουμε ότι η κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας¹ και ότι κάθε είδους κοινότητα¹ έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού [πράγματι,

¹ συνύπαρξης

όλοι για κάτι που θεωρούν καλό τα κάνουν όλα], είναι φανερό ότι όλες τους επιδιώκουν κάποιο αγαθό, κυρίως² όμως αυτή που είναι ανώτερη από όλες και που κλείνει μέσα της όλες τις άλλες (επιδιώκει) αυτό που είναι ανώτερο από όλα. Αυτή³ λοιπόν είναι η λεγόμενη «πόλη» ή κοινωνία πολιτική.⁴

Επειδή όμως η πόλη (είναι) ένα από τα σύνθετα πράγματα, όπως ακριβώς και κάτι άλλο από αυτά που είναι ένα «όλον» αλλά αποτελούνται όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρέπει πρώτα να ψάξουμε τι (πράγμα) είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι ένα σύνολο πολιτών. Επομένως πρέπει να ψάξουμε να βρούμε⁵ ποιον πρέπει να αποκαλούμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης⁶. Καθόσον για τη λέξη «πολίτης» πολλές φορές διατυπώνονται διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες· δεν υπάρχει δηλαδή μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης· γιατί υπάρχει άτομο που ενώ στη δημοκρατία είναι πολίτης, πολλές φορές στην ολιγαρχία δεν είναι πολίτης.

ΘΕΜΑ Β

Β. Να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

Β1. Ποια είναι η δομή του συλλογισμού, με τον οποίο ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλη ως την τελειότερη μορφή κοινωνίας;

Μονάδες 10

Β2. Γιατί ο Αριστοτέλης επιδιώκει να προσδιορίσει την έννοια του πολίτη και πώς ορίζει τη σχέση του πολίτη με την πόλη;

Μονάδες 10

Β3. Με βάση το κείμενο που σας δίνεται και το παρακάτω μεταφρασμένο απόσπασμα, να εξηγήσετε γιατί, κατά τον Αριστοτέλη, η πόλη είναι «κοινωνική οντότητα τέλεια» και γιατί υπάρχει «εκ φύσεως».

Η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών είναι η πόλη, μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που μπορούμε να πούμε ότι πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια· συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή. Η πόλη, επομένως, είναι κάτι που ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως, όπως ακριβώς και οι πρώτες κοινωνικές οντότητες, αφού αυτή είναι το τέλος εκείνων κι αφού αυτό που λέμε φύση ενός πράγματος δεν είναι παρά η μορφή που αυτό έχει κατά τη στιγμή της τελείωσης, της ολοκλήρωσής του: αυτό δεν λέμε, πράγματι, πως είναι τελικά η φύση του κάθε πράγματος, π.χ. του ανθρώπου, του αλόγου ή του

² και, φυσικά

³ αυτό το είδος συνύπαρξης

⁴ πολιτειακώς οργανωμένη πολιτεία

⁵ να εξετάσουμε

⁶ ο ορισμός του πολίτη

σπιτιού, η μορφή δηλαδή που το κάθε πράγμα έχει όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία;

Αριστοτέλους Πολιτικά (Α2, 5)

Μονάδες 10

B4. Ποια είναι η σημασία της λέξης «πόλη» στα Πολιτικά του Αριστοτέλη και ποιοι είναι οι στόχοι της;

Μονάδες 10

B5. Να βρείτε στο παραπάνω πρωτότυπο διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής: ενόραση, σύσταση, κατάσχεση, σύγκλητος, κειμήλιο, σκόπιμος, άρχοντας, άφαντος, ρητό, άφιξη.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B1.

Ο Αριστοτέλης ακολουθώντας την παραγωγική συλλογιστική πορεία εκθέτει τον ακόλουθο συλλογισμό:

Προκείμενη α: Κάθε πόλη είναι κοινωνία

Προκείμενη β: Κάθε κοινωνία έχει συσταθεί χάριν κάποιου αγαθού.

Συμπέρασμα: Άρα κάθε πόλη αποβλέπει σε κάποιο αγαθό και επειδή:

Προκείμενη 1 (υπονοείται): κάθε κοινωνία αποβλέπει σε ένα αγαθό ανάλογα με τον χαρακτήρά της.

Προκείμενη 2 (υπονοείται): οι "κατώτερες"/ατελέστερες κοινωνίες αποβλέπουν σε "κατώτερα" αγαθά ενώ οι ανώτερες σε "ανώτερα".

Συμπέρασμα I: Άρα η κυριότητα από όλες τις κοινωνίες αποβλέπει στο κυριότατο από όλα τα αγαθά και

Συμπέρασμα II: Η πόλη, ως κυριότητα από όλες τις κοινωνίες, επιδιώκει το κυριότατο όλων των αγαθών.

Η λέξη κοινωνία παράγεται από το ρήμα κοινωνῶ, που σημαίνει στην αρχαία ελληνική έχω ή κάνω κάτι μαζί με άλλον (ή με άλλους), συμμετέχω (παίρνω μέρος) σε κάτι μαζί με κάποιον άλλο (ή με κάποιους άλλους). Έχοντας υπόψη τη σημασία του ρήματος καταλαβαίνουμε καλύτερα και τη σημασία της λέξης κοινωνία, η οποία είναι μια ομάδα ανθρώπων που συνυπάρχουν, συνεργάζονται σε κάποιες ενέργειες ή συμμετέχουν σε κάποιες διαδικασίες έχοντας ένα κοινό σκοπό, ένα επιμέρους ή καθεμιά συμφέρον και που συνδέονται μεταξύ τους με έναν ψυχικό δεσμό, τον δεσμό "φιλίας", και με σχέσεις βασισμένες στη δικαιοσύνη. (F. Wolff)

Η πολιτική κοινωνία είναι ανώτερη μορφή συνύπαρξης γιατί περιλαμβάνει στους κόλπους της διάφορες επί μέρους συνυπάρξεις που

διαφοροποιούνται κατά τον σκοπό που επιδιώκουν. Στα «Ηθικά Νικομάχεια» ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για διάφορες κοινωνίες, που η καθεμιά τους έχει ένα επιμέρους συμφέρον. Έτσι π.χ. η κοινωνική ομάδα των ναυτικών ενός πλοίου επιδιώκει την απόκτηση πλούτου, μια ομάδα στρατιωτών τη νίκη, μια φυλή ή ένας δήμος επιδιώκουν το στενό συμφέρον τους. Επομένως η πόλη είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας γιατί:

- Αυτές οι κοινωνικές ομάδες περιέχονται στην πόλη, είναι τα «μόρια» της πολιτικής κοινωνίας και δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς αυτή, αφού «στην τάξη της φύσης το όλον προηγείται του μέρους= τα μέλη προϋποθέτουν το όλον»
- Και οι επιμέρους κοινωνίες είναι κατώτερες γιατί στοχεύουν στο ειδικό συμφέρον και στο πρόσκαιρο. Η πόλη όμως στοχεύει σ' αυτό που αφορά «*ἅπαντα τὸν βίον*», έχει τάξει ως σκοπό της το γενικό συμφέρον που συμπίπτει με την ευδαιμονία όλων ανεξαιρέτως των πολιτών.

B2.

Η πόλη, το κράτος, ανήκει στην κατηγορία των "σύνθετων" πραγμάτων, όπως ακριβώς και όλα τα άλλα πράγματα που αποτελούν ένα "όλον", ένα "όλον" όμως που έχει συντεθεί από ένα αριθμό διαφόρων μερών. Αν έτσι έχει το πράγμα, είναι φανερό ότι πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τη φύση του πολίτη. Εφαρμόζοντας την αναλυτική μέθοδο, αυτήν δηλαδή που προσπαθεί να βρει τα συστατικά στοιχεία ενός πράγματος, με την ελπίδα ότι, αν διακρίνει καθαρά και καταλάβει εκείνα, θα μπορέσει να έχει τον ορισμό και του πράγματος που δεν είναι παρά μια σύνθεση εκείνων. Εδώ, δηλαδή, ζητάμε να μάθουμε τί είδους ύπαρξη είναι μια πόλη, ποια είναι η ταυτότητά της, η ενοποιητική αρχή της: τί κάνει την πόλη να είναι ενιαία οντότητα. Επομένως, απαιτείται ορισμός όχι με το «γένος» και την «ειδοποιό διαφορά» της πόλης, αλλά με την «ύλη» και το «είδος» (τη «μορφή»), δηλαδή ο ορισμός που εξηγεί πώς συνέχονται τα συστατικά μέρη σε μια ολότητα ενιαία (όπου ύλη, δηλαδή τα συστατικά στοιχεία, είναι οι πολίτες, μορφή ή είδος είναι η δομική σχέση που τους ενοποιεί, ενώ η σύνθεση είναι η ενιαία πόλη). Με άλλα λόγια: το κράτος είναι μια σύνθεση πολιτών - κι αυτό μας καλεί να σκεφτούμε α) ποιος σ' αλήθεια πρέπει να ονομάζεται πολίτης και β) τι είναι στην πραγματικότητα ένας πολίτης, ποια είναι η φύση του. Η φύση του πολίτη, όπως και η φύση του κράτους, είναι ένα θέμα που προκάλεσε πολλές συζητήσεις: σήμερα δεν υπάρχει ακόμη μια κοινή συμφωνία πάνω σε έναν ορισμό. Το γεγονός ότι ένα άτομο μπορεί να είναι-θεωρείται πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, αλλά το ίδιο άτομο σε καθεστώς ολιγαρχίας, ενδεχομένως, να μη θεωρείται -είναι πολίτης. Γιατί για την απόδοση της ιδιότητας του πολίτη τα κριτήρια διαφοροποιούνται κατά καθεστώς: σε άλλα μπορεί να θεωρείται η καταγωγή, π.χ. στα αριστοκρατικά, σε άλλα το εισόδημα, το είδος απασχόλησης, κλπ. Έτσι λοιπόν, ένας άνθρωπος αριστοκρατικής καταγωγής μετέχει στην διακυβέρνηση του κράτους αν αυτό έχει αριστοκρατικό πολίτευμα. Ο ίδιος όμως αριστοκράτης αν τυχαίνει να είναι φτωχός δεν

θεωρείται πολίτης σε ένα τιμοκρατικό καθεστώς (όπου δικαιώματα πολίτη είχαν όσοι είχαν ένα συγκεκριμένο ύψος περιουσίας).

Ο ορισμός του πολίτη γίνεται με βάση το δημοκρατικό πολίτευμα, στο μόνο που μπορεί να γίνει λόγος για πολίτη με την πλήρη σημασία της λέξης. Και αυτό γιατί στα αριστοκρατικά και ολιγαρχικά πολιτεύματα η εξουσία με τις δύο εκφάνσεις της, τη νομοθετική και τη δικαστική, έχει αφαιρεθεί από τις λαϊκές συνελεύσεις και έχει ανατεθεί σε ομάδες ειδικών. **Ο ορισμός του πολίτη επιχειρείται με τη ρητή μνεία των γνωρισμάτων που τον χαρακτηρίζουν.** Και αυτή η μνεία γίνεται δύο φορές, και μάλιστα με παρεμφερείς εκφράσεις: πολίτης είναι μόνο αυτός που μετέχει στις δικαστικές λειτουργίες και στα όργανα, τα οποία λαμβάνουν πολιτικές αποφάσεις ("πολίτης δ' άπλως ουδενί τῶν ἄλλων ὀρίζεται μάλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καί ἀρχῆς"). Στη συνέχεια επαναλαμβάνονται τα ίδια σχεδόν πράγματα με κάποιες φραστικές διαφοροποιήσεις: **πολίτης είναι όποιος μετέχει σε μια διττή εξουσία: στην εξουσία να δικάζει και στην εξουσία να αποφασίζει με την ψήφο του- ως μέλος της βουλής (ως "βουλευτής") και ως μέλος της εκκλησίας του δήμου (ως "εκκλησιαστής").** Τότε μόνο μπορούμε να χαρακτηρίσουμε κάποιον πολίτη μιας πόλης ("ᾧ γάρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καί κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως"). Με άλλα λόγια, όποιος νομοθετεί, όποιος δικάζει και όποιος αποφασίζει σε θέματα πολιτικά, αυτός και μόνο θεωρείται πολίτης.

- Παρατηρούμε ότι ένας τέτοιος ορισμός που παραπέμπει στις εξουσιαστικές λειτουργίες της πολιτείας είναι ο μόνος που βασίζεται στην ίδια την ουσία της πόλης: πόλη είναι συμβιωτική κοινότητα στην οποία υπάρχουν σχέσεις εξουσίας ("ἀρχῆς") μεταξύ των μελών της και η καθαυτό πολιτική εξουσία έχει απέναντι σε όλες τις άλλες τούτο το διακριτικό: ότι ασκείται μεταξύ ίσων. Έτσι, ο πολίτης (το μέλος της πολιτικής κοινότητας) είναι αυτός που όπως και όλοι οι άλλοι διαθέτει έναντι όλων των άλλων κάποια εξουσία στην πόλη. Αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι οι εξουσίες που όλοι οι πολίτες διαχειρίζονται μέσα στην πόλη είναι όλες ίσες. Σημαίνει όμως ότι εξ ορισμού σχέση πολιτική μπορεί να λειτουργεί μόνο μεταξύ ατόμων που έχουν ίσες τουλάχιστον εξουσίες το καθένα έναντι των άλλων. Έτσι, δίνεται ο ορισμός της έννοιας «πόλις»: πόλη είναι ένας αριθμός ατόμων που μπορούν να συμμετέχουν στην πολιτική και τη δικαστική εξουσία, τέτοιος ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια στη ζωή τους, ο οποίος καταδεικνύει και τη σχέση της πόλης με τον πολίτη.

B3.

Οι μορφές πολιτικής κοινότητας πριν από την πόλη είναι ο «οἶκος» (οικογένεια) και η «κώμη» (συνοικισμός).

- Πρώτη μορφή «κοινωνίας» είναι η συνένωση άνδρα και γυναίκας που, μαζί με τους δούλους, αποτελούν τον οἶκο, την οικογένεια. Σκοπός του ήταν η ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών, η φυσική προστασία των μελών και η δημιουργία παιδιών.

• Πολλές οικογένειες συνενώνονται και αποτελούν την «κώμη» (= χωριό), δεύτερη μορφή κοινωνίας, για την ικανοποίηση ανώτερων αναγκών. Αν και δεν αναφέρονται οι ανάγκες της κώμης πρέπει να υποθέσουμε πως αυτή επιτρέπει τον ευρύτερο καταμερισμό της εργασίας, την ικανοποίηση μεγαλύτερου φάσματος αναγκών, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει πληρέστερη προστασία από τυχόν επιθέσεις άλλων ανθρώπων ή ζώων. Στις ανάγκες της κώμης οπωσδήποτε συμπεριλαμβάνονται και οι λατρευτικές, καθώς και οι σχετικές με την απόδοση της δικαιοσύνης (γιατί η οικογένεια δεν μπορούσε να έχει τυπικό λατρείας ούτε μηχανισμό απόδοσης δικαιοσύνης).

Πολλές κώμες μαζί δημιουργούν την «πόλιν», τον ανώτερο τύπο κοινωνίας, μια κοινωνική οντότητα τέλεια. Μέσα στη λέξη αυτή ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη τέλος, ο τελικός λόγος, μια λέξη που δήλωνε τον σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δεν δήλωνε ότι η δική μας λέξη τέλος· ίσα ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στη συγκεκριμένη λοιπόν περίπτωση του κειμένου μας το επίθετο τέλεια λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (οικία- κώμη- πόλις)· με το νόημα αυτό η στιγμή της ολοκλήρωσης δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης (η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση). Η ένωση πολλών συνοικισμών σχηματίζει την κοινότητα της «πόλης». Δεν ορίζεται ο αριθμός των κωμών. Όμως δεν πρέπει να είναι ούτε πάρα πολλές ούτε λίγες, αλλά αρκετές, γιατί ο Αριστοτέλης πιστεύει ότι, για να υπάρχει ευνομία σε μία πολιτεία, δεν πρέπει ο πληθυσμός να είναι πολύ μεγάλος, γιατί δεν μπορεί να διοικηθεί σωστά, ούτε και πολύς μικρός, μια και τότε η πολιτεία δεν είναι δυνατόν να είναι αυτάρκης και να εξασφαλίσει την υπεράσπισή της από εχθρούς. Η πόλη - κράτος, η «τέλειος» πόλις είναι η ολοκλήρωση της οικογένειας και του συνοικισμού (οικία > κώμη > πόλις). Ο σκοπός της δεν περιορίζεται μόνο στη διατήρηση της ζωής (τό ζῆν), στην απόκρουση των εξωτερικών εχθρών ή, έστω, στην εξασφάλιση του δικαίου, που είναι σκοποί του οίκου και της κώμης. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα αλλά και σκοποί της πόλης, που είναι και η ειδοποιός διαφορά από τις άλλες μορφές κοινωνίας, είναι η ευδαιμονία μέσω της αυτάρκειας. Η αυτάρκεια, επειδή είναι ολοκλήρωση, είναι και υπέρτατο αγαθό, γιατί, όταν η πόλη έχει αυτάρκεια, μπορεί να καλύψει μόνη της τις υλικές, ηθικές, πνευματικές και πολιτικές ανάγκες της. Η λέξη «αυτάρκεια» είναι παράγωγη από το επίθετο αυτάρκης, και αυτό πάλι, σχηματισμένο από το θέμα της αντωνυμίας αυτός και του ρήματος ἀρκέω - ὦ, δήλωνε αυτόν που αρκείται σε όσα έχει ο ίδιος, αυτόν που ζει άνετα από τη δική του μόνο περιουσία, επομένως αυτόν που έχει οικονομική ανεξαρτησία, παράλληλα όμως - εδώ τουλάχιστον στον Αριστοτέλη - και αυτόν που διαθέτει ένα υπόβαθρο - απόθεμα πνευματικού και ηθικού έργου.

Με τη λέξη αυτάρκεια ο Αριστοτέλης δηλώνει πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή αξία να τη ζήσει κανείς,

έχοντας το αίσθημα πως δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Έτσι λοιπόν, η πόλη είναι τέλειος γιατί πέρα από αυτή ο πολίτης δεν χρειάζεται τίποτε άλλο. Αυτή από μόνη της μπορεί να τον κάνει να νιώθει απόλυτα ικανοποιημένος, αυτάρκης. Και νιώθει έτσι αφού η πόλη του χάρισε το υπέρτατο αγαθό, το «εὖ ζῆν» (= την ευδαιμονία).

Η πόλη είναι αυτάρκης γιατί αντιπροσωπεύει όλα όσα ο πολίτης επιθυμεί ώστε να ικανοποιήσει τις ανάγκες του και να κατακτήσει το στόχο του, την ευδαιμονία. Γιατί μόνο τότε θα ολοκληρωθεί, θα πραγματοποιήσει τη φύση του.

Μια πόλη, λοιπόν, είναι αυτάρκης:

- αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοήθει στην εμπορική της ανάπτυξη,
- αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες,
- αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και, προπαντός, απονομής της δικαιοσύνης, επομένως
- αν είναι ανεξάρτητη ή, με άλλα λόγια, αν δεν χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές και ηθικές- πνευματικές-κοινωνικές ανάγκες της.

Φύση ενός πράγματος είναι η μορφή που έχει κατά τη στιγμή της τελείωσης, της ολοκλήρωσης της εξελικτικής πορείας. Δεδομένου, όμως, ότι «φύσις» της πόλης, όπως και οποιουδήποτε όντος, είναι ό, τι ακριβώς προκύπτει όταν αυτή συμπληρώσει πλήρως την εξελικτική της πορεία, η «φύσις» της πόλης συμπίπτει με την επίτευξη της αυτάρκειας και του «εὖ ζῆν», δηλαδή της τελειότητας. Ο Αριστοτέλης θεωρεί "εκ φύσεως" την πόλη, όπως και τις πρώτες κοινωνικές οντότητες από τις οποίες αυτή προήλθε, με την έννοια ότι δημιουργήθηκε από μία φυσική ανάγκη των ανθρώπων να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και την απόλυτη αυτάρκεια· με άλλα λόγια ότι ο άνθρωπος μόνος του δεν μπορεί ούτε καν να επιβιώσει πόσο μάλλον να ευτυχήσει.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να συνοψιστούν σε δύο συλλογισμούς που αποδεικνύουν τη φυσική προέλευση της πόλης

A) Προκείμενη 1: οι πρώτες κοινωνικές οντότητες (οικογένεια – χωριό) ήρθαν στην ύπαρξη εκ φύσεως

Προκείμενη 2: η πόλη προέρχεται από τις πρώτες κοινωνικές οντότητες

Συμπέρασμα: άρα η πόλη υπάρχει εκ φύσεως

Με αυτό το συμπέρασμα ο Αριστοτέλης δίνει τέλος στη διαμάχη που άνοιξαν οι σοφιστές, αν δηλαδή η πόλη είναι κάτι φυσικό (φύσει) ή αποτέλεσμα σύμβασης – συμφωνίας (νόμω) η πόλη πηγάζει από την φύση, από την ουσία του ανθρώπου.

B) Προκείμενη 1: Η φύση είναι ολοκλήρωση κάθε πράγματος (αφού αυτό που λέμε φύση ενός πράγματος δεν είναι παρά η μορφή που αυτό έχει κατά τη στιγμή της ολοκλήρωσής του).

Προκείμενη 2: Η πόλη είναι το τέλος (η ολοκλήρωση) εκείνων των πρώτων κοινωνιών.

Συμπέρασμα: Άρα, η πόλη είναι φύση, δηλαδή ανήκει στα πράγματα που υπάρχουν εκ φύσεως.

B4.

Επειδή διαβάζοντας τις ενότητες αυτές θα συναντούμε συχνότατα τη λέξη *πόλις*, πρέπει να έχουμε από τώρα υπόψη μας ότι η αρχαία ελληνική αυτή λέξη δεν είχε τη σημασία που έχει η δική μας λέξη «πόλη». Η αρχαία ελληνική λέξη *πόλις* αντιστοιχεί μάλλον στη δική μας έννοια «κράτος». Αυτή η *πόλις-κράτος* είναι στα *Πολιτικά* μια κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, *ἄρχοντες* και *ἀρχόμενοι*. Είναι ένα *όλον* που το αποτελούν, όπως θα δούμε, *μέρη*: τα *μέρη* αυτά δεν χάνουν μέσα στο *όλον* τη δική τους φυσιογνωμία. Ως *όλον* λοιπόν η *πόλις - κράτος* αποτελείται από *ἀνόμοια* μεταξύ τους στοιχεία: μερικά από αυτά ασκούν *ἐξουσία*, τα άλλα *υπακούουν*. Ως *όλον* η *πόλις* έχει για στόχο της την *ευδαιμονία*, και αυτή πάλι είναι το αποτέλεσμα της *αυτάρκειας*, της *ἀπόλυτης* μακάρι *ανεξαρτησίας* από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την *πόλιν*.

B5.

ἐνόραση: ὄρωμεν

σύσταση: συνεστηκυῖαν, συνεστώτων

κατάσχεση: περιέχουσα

σύγκλητος: καλουμένη

κειμήλιο: συγκειμένων

σκόπιμος: σκεπτόεν

ἄρχοντας: ἀρχῆς

ἄφαντος: φανερόν

ρητό: λέγομεν

ἀφιξη: ἱκανόν

Αδίδακτο κείμενο

Θουκυδίδου Ιστοριῶν Ζ 28

Μηνύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκολούθων περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων περικοπαί τινες πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδιᾶς καὶ οἴνου γεγενημένοι, καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιεῖται ἐν οἰκίαις ἐφ' ὕβρει ὧν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιῶντο. καὶ αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προεστάναι, καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγάλυνον καὶ ἐβῶν ὡς ἐπὶ δήμου καταλύσει τὰ τε μυστικά καὶ ἡ τῶν Ἑρμῶν περικοπή γένοιτο καὶ οὐδὲν εἶη αὐτῶν ὅτι οὐ μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν.

μεγαλύνω: μεγαλοποιῶ

δημοτική: δημοκρατική

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

τινων :	την αιτιατική ενικού στο θηλυκό γένος
ὑβρει :	την αιτιατική ενικού
ὄντι :	τη δοτική πληθυντικού στον ίδιο τύπο
μάλιστα :	τον θετικό βαθμό του ιδίου τύπου
ἐπητιῶντο :	το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή
ὑπολαμβάνοντες :	τη δοτική πληθυντικού της μετοχής του αορίστου της παθητικής φωνής στο ίδιο γένος
ἐξελάσειαν :	το γ' πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής του μέλλοντα στην ίδια φωνή
ἐβῶν :	το απαρέμφατο του ενεστώτα στην ίδια φωνή
εἶη :	το γ' ενικό πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα
ἐπράχθη :	το γ' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του παρακειμένου στην ίδια φωνή.

Μονάδες 10

Γ3α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων και φράσεων: *περὶ τῶν Ἑρμῶν, ὑπὸ νεωτέρων, τὰ μυστήρια, τὸν Ἀλκιβιάδην, δήμου* (το δεύτερο στο κείμενο), αὐτοῦ (μονάδες 6).

Γ3β. Να γράψετε τον υποθετικό λόγο του κειμένου (μονάδες 2) και να τον χαρακτηρίσετε ως προς το είδος του (μονάδες 2).

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ1.

Δε γίνεται τότε λοιπόν για την κοπή των Ερμών καμιά καταγγελία από κάποιους μέτοικους και δούλους, αλλά (καταγγέλλθηκαν) κάποιες περικοπές άλλων αγαλμάτων που έγιναν προηγουμένως από νέους διασκεδάζοντες και μεθυσμένους, και ταυτόχρονα ότι τάχα τελούνται σε σπίτια τα μυστήρια με διάθεση περιπαικτική: για αυτά κατηγορούσαν ανάμεσα στους άλλους και τον Αλκιβιάδη. Και αυτά αποδεχόμενοι εκείνοι που μισούσαν πάρα πολύ τον Αλκιβιάδη γιατί τους εμπόδιζε να έχουν τη σίγουρη αρχηγία της δημοκρατικής παράταξης, και επειδή θεώρησαν ότι, αν τον εξορίσουν, θα είναι αρχηγοί, μεγαλοποιούσαν το θέμα και φώναζαν ότι ο εμπαιγμός των μυστηρίων και η περικοπή των Ερμών έγινε με σκοπό την κατάλυση της δημοκρατίας και κάθε ενέργεια από αυτές έγινε με τη σύμπραξη εκείνου, προβάλλοντας ως περαιτέρω αποδείξεις και τις άλλες αντιδημοκρατικές (που ήταν αντίθετες με τις συνήθειες του λαού) παράνομες πράξεις του [ή: προβάλλοντας ως περαιτέρω απόδειξη και κάτι άλλο, τον παράνομο δηλαδή και αντίθετο με τις συνήθειες του λαού χαρακτήρα των πράξεών του].

Γ2.

τινων :	τινά
ὑβρει :	τήν ὑβριν
ὄντι :	οὔσι
μάλιστα :	μάλα
ἐπητιῶντο :	ἐπαιτιῶ
ὑπολαμβάνοντες :	ὑποληφθειῖσι
ἐξελάσειαν :	ἐξελῶεν
ἐβῶν :	βοᾶν
εἶη :	ἔσται
ἐπράχθη :	πεπράχθω

Γ3α.

περὶ τῶν Ἑρμῶν: εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς στο «μηνύεται»

ὑπὸ νεωτέρων: εμπρόθετος ποιητικού αιτίου στο «γεγενημένα»

τὰ μυστήρια: υποκείμενο στο «ποιεῖται», αττική σύνταξη, πρόταξη υποκειμένου (δεκτόν και ως υποκείμενο, κατά αττική σύνταξη, σε ένα εννοούμενο «μηνύεται»

τὸν Ἀλκιβιάδην: αντικείμενο του «ἐπητιῶντο»

δήμου (το δεύτερο στο κείμενο): γενική αντικειμενική στο «καταλύσει»

αὐτοῦ: γενική υποκειμενική στο «παρανομίαν»

Γ3β.

εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι:

Πλαγιωμένος υποθετικός λόγος

Υπόθεση: εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν

Απόδοση: πρῶτοι ἂν εἶναι

Στον ευθύ λόγο θα γίνει

Υπόθεση: εἰ αὐτὸν ἐξελάσαιμεν

Απόδοση: πρῶτοι ἂν εἴημεν/εἴμεν

Είδος: Απλή σκέψη του λέγοντος

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα ήταν εκτεταμένα αλλά σαφή και προσιτά για έναν καλά προετοιμασμένο μαθητή. Σχετικά με το διδαγμένο κείμενο, οι ενότητες 11, 12, 15 και 16 των Πολιτικών χαρακτηρίζονται ως κομβικές για την κατανόηση της αριστοτελικής προσέγγισης των πολιτικών ζητημάτων. Έτσι, οι μαθητές που είχαν κατανοήσει την ουσία των «Πολιτικών» μπορούσαν να απαντήσουν ικανοποιητικά στα ζητούμενα. Σχετικά με το αδίδακτο κείμενο, οι γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις δεν αναμένεται να παρουσιάσουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα. Δυσκολίες ενδέχεται να παρουσιαστούν στη νεοελληνική απόδοση (μετάφραση) του αδίδακτου κειμένου.

